

politička misao

Zagreb, 1985.
Vol. XXII

No. 3
str. 1–196

Časopis
za političke
znanosti

YU ISSN 0032-3241

UDK 32 (497.13) (05)''54–03''(048)–20

Sadržaj

Uvodnik

*Mogućnosti političkog djelovanja
u znanstveno-tehničkom svijetu*

Ante Pažanin:

**Politika i demokracija u doba
tehnike**
str. 7

Ernst Vollrath:

Dvije kulture
str. 19

Ulrich Matz:

**O mogućnostima političke prakse
u znanstveno-tehničkoj civilizaciji**
str. 29

Davor Rodin:

Tri funkcije novovjekovnih znanosti
str. 36

Herman Lübbe:

**Gubici racionalnosti. Odnosi spram
vremena u znanstveno-tehničkoj
civilizaciji**
str. 46

Rüdiger Bubner:

**Moralnost i običajenost –
suprotnost?**
str. 55

Franjo Zenko:

**Uz pojmove »političko djelovanje« i
»znanstveno-tehnički svijet«**
str. 69

Frieder Naschold:

Tehnika, kultura, društvo
str. 77

Hennig Ottmann:

**Politika i ugovor. Kritika modernih
teorija ugovora**
str. 84

Branka Brujić:
**Ethos znanstveno-tehničkog svijeta
i ideja čovjeka u misli Maxa
Schelera**
str. 94

Zvonko Posavec:
Politička utopija
str. 107

Aktualnosti

Ante Marković:
**Govor predstavnicima Sveučilišta
u Zagrebu 14. lipnja 1985.**
str. 114

Max Weber i suvremeno društvo

Inge Perko-Šeparović:
Weberov pojam birokracije
str. 119

Žarko Puhovski
**Aporije Weberove teorije
racionaliziranja**
str. 127

Nadežda Čačinović-Puhovski:
**Sfera vrijednosti i proizvođenje
smisla**
str. 136

Međunarodni odnosi

Radovan Vukadinović:
Reaganov »Rat zvijezda«
str. 143

Aspekti

Anton Bebler:
**Carl Von Clausewitz i klasična
politička teorija rata**
str. 154

Osvrti, prikazi, recenzije

Martin Heidegger:
Bitak i vrijeme – Zvonko Posavec
str. 171

Ivan Šiber:
Psihologija i društvo – Jovan Mirić
str. 173

Silvano Bolčić:
**Razvoj i kriza jugoslovenskog
društva u sociološkoj perspektivi –
Zlatko Hinš**
str. 174

Jeffrey Record:
**Revising U.S. Military Strategy –
Radovan Vukadinović**
str. 177

Zbornik:
**Međunarodnie valutno-finansovie
i kreditnie otnošenija – Vlatko
Mileta**
str. 179

Milan D. Vojnović:
**Američki kapitalizam – Jusuf
Čaušević**
str. 181

Miroljub Radojković:
**Savremeni informaciono-
-komunikacioni sistemi – Matko
Meštrović**
str. 183

Nikola S. Ivančević:
**Društvena samozaštita –
Slavica Radojević**
str. 185

Zbornik:
**Sredozemlje 80-tih godina –
Danilo Pešić**
str. 186

Simpozij:
**Mogućnosti političkog djelovanja u
znanstveno-tehničkom svijetu –
Pavo Barišić**
str. 190

**XIII svjetski kongres međunarodnog
udruženja za političke znanosti –
Ivan Grdešić**
str. 195

Bilješka redakcije

Uvodnik

Jednakopravnost i sloboda građana bile su uvijek temeljno područje i osnova političkog života. U tom smislu političko zauzima središnje mjesto u ljudskoj egzistenciji, a tradicionalno evropsko mišljenje davalo mu je uvijek izuzetno mjesto. Čovjek je po svojoj prirodi začetnik zajedničkog života, svatko je odgovoran i krivac za situaciju u kojoj se nalazi zajednički život. Lenjin je imao u tom smislu pravo kada je smatrao da građanin najmanje »kvalificiran« sam o sebi ima isto toliko političkog smisla i prava kao i »stručnjak za političke znanosti« ili profesionalni političar.

Ovo izvorno iskustvo političkog, koje se očituje u čitavoj ljudskoj egzistenciji, palo je u zaborav i na njegovo mjesto stupila je politika kao organizirana i institucionalizirana državna djelatnost. U naše doba organizaciju političkog prisvojila je potpuno država i tko bi htio djelovati neovisno o njezinim institucionalnim oblicima mogao bi biti na najgori način izručen progону. Takva situacija omogućuje jednoj grupi ljudi (birokraciji) da se nametne kao oličenje općeg interesa i da sve druge proglasi »samozvancima«. Kao da čovjek nije sam o sebi i prema svojem ljudskom bitku pozvan da se založi za pravednu zajednicu ljudi! U tom smislu politička organizacija — kakva je moderna država — vrši stvarnu represiju nad ovim izvornim političkim interesom čovjeka i odbija ideju da bi egzistencija svakoga građanina bila politička. Ako u takvoj deformaciji nije institucionalno moguća nikakva efikasna kontrola političke vlasti, onda svakakvo obnašanje vlasti počinje dobivati visoke epitete političke djelatnosti. Naravno da je marksizam iz ovoga iskustva izvršio snažnu kritiku privatizacije političke djelatnosti kao djelatnosti koja proizvodi fetišizaciju svih područja života. U skladu s tim, država, prema osnovnoj tezi marksizma, nije mjesto općeg interesa i nijedno njezino tijelo i organizacija nemaju pravo preuzeti tu ulogu bez privole građana. Sav marksizam nošen je kritikom takvog shvaćanja politike u ime iskustva izvornoga političkog života.

Nova redakcija časopisa *Politička misao* nastojat će okupiti što veći broj znanstvenika na zajedničkom poslu osmišljavanja socijalističkog samoupravljanja kao novoga povijesnog oblika demokracije i ljudske slobode. Redakcija će nastojati da se o temeljnim problemima socijalističkog samoupravljanja, o otvorenim teorijskim pitanjima socijalizma, o širenju prostora slobode i demokracije ne raspravlja apstraktno, u obliku traženja idealnih principa izvan povijesnog totaliteta, nego da se na osnovi kritičke analize prakse u nas i u svijetu otkrivaju strukture i zakonitosti koje zbiljski suodređuju naš suvremeni politički život.

Iskustvo političkog svojim je porijeklom obilježeno paradoksalnošću: s jedne strane, ono je samosvojni, relativno autonomni odnos. Cijela politička egzistencija čovjeka razvija specifičan tip racionalnosti koji se ne može svesti na bilo kakav drugi odnos, primjerice ekonomski. S druge strane, političko kao djelatnost iz sebe same proizvodi nedaće i zlo, naime ona iz svoje vlastite djelatnosti može posegnuti za ovlaštenjima koja prelaze njezine kompetencije i postati tiranija. Tada se politika kao bitna ljudska mogućnost pojavljuje građanima kao najveće zlo s kojim nitko neće imati nikakva posla.

Prema tome osnovnom iskustvu političkog, teoretičari politike formulirali su dva stila političke refleksije: jedan koji favorizira i naglašuje racionalnost

politike — njemu pripadaju, primjerice, Aristotel, Rousseau, Hegel; drugi smatraju da je politička vlast uvijek obilježena silom, lažju, da je ona sama po sebi zlo. Takvu sliku politike nalazimo u Platonovu prikazu tiranina, u Machiavellijevoj apologiji »princa« i marksističkoj kritici političke alijenacije.

Časopisu *Politička misao* nije stalo do toga da »vodi« neku politiku. On već 21 godinu razvija smisao za političko kao izvorno i nereducibilno pravo čovjeka da sudjeluje u oblikovanju uvjeta zajedničkog života. Kao građani ne možemo — ni stručnjacima, a ni profesionalnim političarima — potpuno prepuštiti brigu oko utvrđivanja uvjeta zajedničkog života, jer bi inače izgubili svojstvo političkih bića i prestali biti jednakopravni i slobodni građani, te bi se doveli u stanje podređenosti. Politički odnos pretpostavlja živu komunikaciju građana, koja se očituje u javnom mnijenju i djelovanju. Jedino u toj javnoj komunikaciji mogu se oblikovati racionalne odluke koje se tiču zajedničkog života građana. Nitko sam ne posjeduje toliko znanja da bi poput demijurga ili nekog kormilara mogao sagledati sve Scile i Haribde i riješiti sve probleme na putu razvitka jednog društva.

Proces postupnog prenošenja racionalnosti svršno-racionalnoga djelovanja na cjelokupnu pravnu i državnu mašineriju, porast znanstveno-tehničke efikasnosti, osvajački pohod polovičnoga uma pozitivizma i scijentizma opasno ugrožavaju cjelinu ljudskoga opstanka koja svoj pravi izraz nalazi samo u cjelovitu umu.

Nova redakcija časopisa *Politička misao* postavlja pitanje: *kako je moguće politički djelovati u znanstveno-tehničkom svijetu?* Postavljeno pitanje nalaze renoviranje pristupa svim temama obrađivanim u jugoslavenskoj politologiji. To znači da znanstvena rasprava o našem političkom sistemu, o klasnom i nacionalnom određenju političke osobe, o međunarodnim odnosima, o odnosu religije i politike, ekonomije i politike, države i društva, rata, mira i obrane, ideologije i marksizma, komunikologije i informatike, teorije sistema i slobode mora biti prelomljena prizmom postavljenog pitanja, jer u protivnom nije u stanju percipirati zbiljske pokretače političkih događaja u kojima kao pojedinci, narodi i države sudjelujemo. Pitanje je delikatno, ono traži kvalificirane, tj. obrazovane i istinoljubive suradnike. Redakcija ne želi da se njezino pitanje shvati kao najava rata svima koji misle drugačije, naprotiv ona poziva suradnike da misle drugačije oslobođeni svakodnevnog, a ipak u najvećoj mjeri aktualno. Obrazložimo postavljeno pitanje i napose njegovu delikatnost. Moderna istraživačka znanost, koja nas svakodnevno obasiplje svjesno proizvedenim inovacijama, pobuđuje dojam da može riješiti sva životna pitanja. Istovremeno, ona je izvor svih naših strepnji, jer u službi rata i industrije prijeti samim izvorima života na zemlji. Sa stajališta znanstveno-istraživačke djelatnosti sve se inovacije prešutno, osviješteno ili neosviješteno, poistovjećuju s povijesnim napretkom. Ta ideološka identifikacija ima danas težinu općenito prihvaćena uvjerenja najšire shvaćene narodne svijesti. Pitanje o mogućnosti političkog djelovanja u znanstveno-tehničkom svijetu postavljeno je upravo toj masivnoj općoj svijesti i zahtijeva od onih koji će na njega odgovarati hrabrost da osvještavaju problematičnost očiglednog i nedvojbene. Gdje je u našim uvjetima problematičnost samorazumljive identifikacije znanstvenog i povijesnog napretka? Poslužimo se primjerom iz svakodnevnog političke djelatnosti. U našoj su političkoj praksi sazrele svijest i volja da političke institucije treba mijenjati, među ostalim, naročito tamo gdje sada

predstavljaju prepreku prodoru znanstvene racionalnosti u vitalne sektore reprodukcije našeg društva. Prisutna je i volja da se zakonodavnom djelatnošću potiče razvitak znanosti ne samo kao društvene proizvodne snage, nego i kao samosvojnog oblika reprodukcije života. Istovremeno, tu tendenciju ustavnih i zakonskih promjena potrebno je kritički valorizirati s obzirom na iskustvo najrazvijenijih industrijskih, dapače postindustrijskih informacijskih društava, da znanstveno-tehnički razvitak pušten s lanca demokratske političke kontrole pustoši prirodne osnove života i totalnom dominacijom nad izvorima informacija lišava građanina njegove povijesne i političke biti i sudbine. Ne nađe li se ravnoteža između specifičnog karaktera znanstvenog i povijesnog napretka u demokratskome političkom procesu, svede li se političko odlučivanje na logiku znanstvene argumentacije, onda i nama i čovječanstvu prijeti opasnost ropstva, prema kojem su stara ropstva bila »pastoralne idile«. Zalagati se za institucionalno poticanje razvitka znanosti i tehnike i istovremeno tražiti putove znanstvenom životu primjerene demokratske samoupravne procedure odlučivanja o njezinu razvitku, to je taj delikatni zadatak koji sebi postavlja nova redakcija *Političke misli* i u tome ona vidi svoju vremenu primjerenu socijalističku orijentaciju.

Njezina je fronta složena. S jedne strane, borba za znanstveni racionalitet, a s druge, borba protiv tehnokratske težnje da se čovjek i priroda reduciraju na dispoziciju nekontroliranih elita eksperata. U ovakvom obrazloženju pitanja sadržan je i zahtjev za drugačijim pristupom tradicionalnim temama naše politologije i političke misli. Taj pristup mora biti orijentiran razumijevanjem situacije koja je bremenita zahtjevom da se čovjeka oslobodi za njegovu povijesnu mogućnost. Iščekavanje te mogućnosti izazvano je gubitkom povijesne orijentacije suvremenog čovjeka reduciranog na funkcionara takvih znanstvenih, tehničkih, informacijskih, komunikacijskih procesa koje taj čovjek više ne može iskustveno pratiti ni doživjeti. Izložen sve bržoj struji neproživljenih inovacija, koje mu se kroz sve komunikacijske kanale dostavljaju kao neprovjerljive i neprikosnovene informacije, moderni čovjek gubi svoj osobni iskustveni i povijesni identitet, ali je zauzvrat spreman na identifikaciju s razumljivim trivijalnostima svakodnevnice. *Politička misao* mora tematizirati naznačenu životnu situaciju suvremenog čovjeka, pomagati mu da razumije dvostruku funkciju moderne znanosti, te mu osvještavanjem manipulativne funkcije inovacija i informacija otvarati put u politički život u kojem na najdramatičniji način dolazi na vidjelo priroda suvremene ljudskosti. Na bezbrojnim radnim mjestima u suvremenome životnom pogonu, koji je instalirala i sve ubrzanije instalira moderna istraživačka znanost, ljudi se susreću s problemima koje ne mogu riješiti logikom, ma kako jakih, znanstvenih argumenata, nego *samo politički*. No što znači političko razrješavanje životnih situacija u znanstveno-tehničkom svijetu? Gdje će se političko rješavanje problema i u kojemu političkom obliku pokazati kao neophodno i jedino razumno, o tome nije moguće unaprijed prosuditi, jer ljudi djeluju kao karakterne i etičke osobe, a ne kao tehničke dispozicije. *Politička misao* mora ostati osjetljiva za izvorni fenomen političkoga u specifičnoj situaciji nadolazeće informacijske revolucije, ona mora ostati kritički budna prema zamkama futurologije, historizma i psihologizma, kako joj ono novo na političkom fenomenu ne bi izmicalo u starim klišeima. Historizam, futurologija i psihologizam kao oblici scijentizma još uvijek uspješno manipulativno odvrćaju pažnju od genuino političkog

sada i ovdje. Zahtjevu za novim pristupom fenomenu političkoga treba udovoljavati tako da se razgrađuju barijere najrazličitijih prisila i logika samih stvari koje zamagljuju prastinu da čovjek svoj život uređuje ravnajući se prema drugom čovjeku, te da i norme prema kojima se vlada uvijek već razumije iz aspekta živog odnosa prema drugom čovjeku, a ne kao fundirajuću pretpostavku političkih odnosa. Zadaća *Političke misli*, kako je razumije ova redakcija, nije samo istraživanje političkog fenomena kao unaprijed osiguranog segmenta cjelovite zbilje, nego podjednako i traganje za fenomenom političkog u nepreglednom moru drugih odnosa među ljudima u suvremenom svijetu te, naposljetku, čuvanje političkog odnosa od tehnokratskih, birokratskih, doktrinarnih redukcija koje mogu izazvati katastrofu, jer tamo gdje prestaje politika počinje ili rat ili ropstvo. Velika je i nezastariva odlika političkog djelovanja da osoba u djelovanju drugih prepozna svoje vlastite vitalne težnje.